

بسمه تعالی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان
مدیریت مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

عنوان درس: روش های تحقیق کیفی عنوان درس: فنون گردآوری و تحلیل داده ها در تحقیقات کیفی

شماره درس: ۹۸۰۶۰۸

شماره درس: ۹۸۰۶۲۶

تعداد واحد: ۲ واحد

تعداد واحد: ۲ واحد

زمان کلاس: دوشنبه ۱۰-۱۲

زمان کلاس: چهارشنبه ۱۰-۱۲

نوع واحد: نظری

نیمسال دوم: ۹۸-۹۹

رده دانشجویی: دکتری

تعداد دانشجو: ۳ نفر

محل کلاس: کلاس دانشجویان دکتری، مدیریت مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

مسئول درس: دکتر یمانی

اساتید: دکتر طالقانی-دکتر کهن-دکتر کشتی آرای-دکتر ایرج پور-دکتر بهرامی-دکتر یزدان نیک-دکتر نجیمی

ساعات حضور مسئول درس در دفتر کار: ۴شنبه ۱۰-۱۲

شماره تلفن: ۷۹۲۳۰۵۰

yamani@edc.mui.ac.ir

مقدمه درس

به اعتقاد پژوهشگران کیفی، تغییرات سریع اجتماعی و گوناگونی واقعیت های زندگی سبب شده است که روش شناسیهای قیاسی یعنی استنتاج پریش ها و فرضیه های پژوهشی از مدل های نظری و آزمون آنها در برابر شواهد تجربیدر برخی موارد در پاسخ به سوالات بشر ناتوان باشد. به همین دلیل در پژوهش از راهبردهای استقرایی و روش های کیفی استفاده می شود و به جای شروع از تئوری و آزمون آنها "حساس سازی مفاهیم" به کار گرفته می شود. بنابراین، بررسی های کیفی در سالهای اخیر به گونه فزاینده ای در علوم اجتماعی و پژوهش های رفتاری برای بسیاری افراد که مایل به پژوهش درباره موضوعات واقعی زندگی و مسائل آن هستند، مجموعه ای از روش ها را عرضه می کند. یکی از ویژگیهای اصلی پژوهش کیفی، انعطاف پذیر بودن آن است که در واقع سودمندی رویکرد کیفی نیز تا حد زیادی وابسته به همین ویژگی است. اما این انعطاف پذیری در واقع شم شیری دو لب است که در صورت برداشت نادرست و تعبیر آن به روش مند نبودن این نوع پژوهش، می تواند مطالعات کیفی را با مشکل مواجه سازد. نکته این جاست که پژوهش کمی و کیفی به رغم تفاوت هایی که در مبانی فلسفی و روش شناختی دارند، در یک ویژگی مشترک هستند و آن اینکه پژوهش کیفی نیز به اندازه پژوهش کمی تابع اصول و قواعد است. چیزی که در این میان اهمیت دارد توجه به این موضوع است که هیچکدام از این روش ها بر دیگری برتری ندارد و در واقع استفاده این دو رویکرد در جای مناسب و تأکید بر اجرای درست و روش مند این رویکردها در پژوهش است.

در درس حاضر نیز با تأکید بر مطالب پیشگفت، انواعی از روش های مطالعات کیفی ارائه خواهد گردید. پس از ارائه مقدمه ای کوتاه، فلسفه پژوهش کیفی ارائه گردیده و ضمن نگاهی سریع به انواع روش های تحقیق کیفی، روش های اصلی مورد استفاده در این نوع مطالعه ارائه خواهد گردید. در این واحد درسیدانشجو با انجام تکالیف و فعالیتهای کلاسی، با انواع روش های تحقیق کیفی آشنا شده و دانش و مهارت لازم جهت اجرای فرایند تحقیق کیفی را کسب می نماید. این درس در دو بخش اصلی ارائه خواهد گردید:

الف) روش مطالعه کیفی: شامل فلسفه پژوهش کیفی، انواع روش های کیفی
ب) روش های گردآوری و تحلیل داده ها: شامل انواع روش های گردآوری داده ها، نمونه گیری، تعیین صحت داده ها، اخلاق در پژوهش کیفی، نحوه تحلیل و تفسیر داده ها و آشنایی با نرم افزارهای موجود در تحلیل داده های کیفی

اهداف درس:

در پایان درس از دانشجو انتظار می رود:

- ۱) به کاربرد روش تحقیق کیفی در مطالعات آموزش پزشکی علاقمند شود.
- ۲) نگرش مناسب در مورد اهمیت و کاربرد روش های کیفی در پژوهش را کسب نماید.
- ۳) مبانی فلسفی و اصول اساسی در مطالعات کیفی را شرح دهد.
- ۴) به اهمیت نقش محقق در تحقیق کیفی و تفاوت آن با تحقیق کمی پی ببرد.
- ۵) تفاوت های اساسی بین دو دیدگاه فلسفی در تحقیقات کمی و کیفی را تحلیل نماید.
- ۶) اصول اساسی اجرای روشهای مختلف تحقیقات کیفی از جمله: فنو منولوژی، گراندتئوری، تحقیق تاریخی، اتنوگرافی، اقدام پژوهی، تحلیل گفتمان و مطالعه موردی را توصیف نماید.
- ۷) انواع روش های گردآوری اطلاعات و نکات مربوط به هر روش در مطالعات کیفی را توصیف کند.
- ۸) بتواند یک مصاحبه نیمه ساختارمند یا عمیق به تنهایی انجام دهد.
- ۹) بتواند با ارائه یادداشت های عرصه توان خود در انجام مشاهده به عنوان یک روش کیفی را نشان دهد.
- ۱۰) بتواند یک مصاحبه پیاده شده را کدگذاری و دسته بندی نماید.
- ۱۱) استراتژیهای مختلف آنالیز و تفسیر داده های کیفی را بکار ببرد.
- ۱۲) روشهای مختلف استحکام و صحت داده های کیفی را توضیح دهد.
- ۱۳) روشهای تلفیق مطالعات کمی و کیفی را توصیف نماید.
- ۱۴) تفاوت اقدام پژوهی با انواع پژوهش های رایج را شرح دهد.
- ۱۵) بتواند مراحل اقدام پژوهی را در قالب یک پروپوزال تبیین نماید.
- ۱۶) بتواند مقالات کیفی چاپ شده در مجلات علمی پژوهشی را نقد نماید.
- ۱۷) بتواند موضوعات مناسب برای یک مطالعه کیفی پیشنهاد کند.
- ۱۸) تشخیص دهد که برای یک موضوع پیشنهادی، کدامیک از دو رویکرد کمی و کیفی مناسب تر هستند.
- ۱۹) بتواند یک پروپوزال برای یک مطالعه کیفی تدوین نماید.
- ۲۰) بتواند یک مطالعه کیفی را هدایت و اجرا نماید و ضمن انجام تحلیل کیفی گزارش آن را ارائه نماید.

روش تدریس:

از آنجا که این درس به صورت تیمی و توسط اساتید گروههای مختلف اجرا می گردد، انتخاب روش تدریس بسته به استاد هر جلسه خواهد بود و عمدتاً از روش های سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ استفاده خواهد گردید و بنابر موضوع هر جلسه از تکنیک های مختلف تدریس بهره گیری خواهد

در برخی جلسات آموزش مبتنی بر تیم **Team based teaching** استفاده می شود. سایر تکنیک های آموزشی مثل مناظره بر سر مسائل چالش برانگیز، نقد روشها، و گزارش کار قبل از برخی جلسات استفاده خواهد شد.

تکالیف:

از آنجا که ۴ واحد درسی در قالب دو جلسه در هفته برگزار خواهد گردید، از دانشجویان دکتری که این درس را می گذرانند موارد زیر انتظار می رود:

- مشارکت فعال در کلاس
- ارائه پورت فولیو شامل: یادداشتهای جالب توجه که در ضمن بررسی ابعاد مختلف روشهای تحقیق کمی و کیفی از منابع مختلف مثل کتب و یا مجلات برداشته شده، نمونه ای از مصاحبه های انجام شده، یادداشتهای در عرصه، نمونه ای از مصاحبه های کدگذاری شده و تم های استخراج شده و نقد نوشته شده بر مقالات کیفی و بحث شده در کلاس و نقد پایان نامه ها. قابل ذکر است که پورت فولیو در جلسه ای جداگانه در انتهای کلاس مورد بحث قرار می گیرد.
- تدوین یک پروپوزال کیفی (اختیاری)
- انجام یک مصاحبه و ارائه متن مصاحبه
- تحلیل و کدگذاری و دسته بندی حداقل دو مصاحبه
- انجام یک پژوهش کیفی (به صورت تیمی)، و ارائه گزارش پژوهش
- نقد حداقل دو پایان نامه یا مقاله که با روش کیفی انجام شده باشد

نحوه ارزشیابی:

- (۱) شرکت فعال در کلاس (هر کدام از اساتید یک یا دو نمره از بیست خواهند داد). ۱۰٪
- (۲) ارائه پورت فولیو ۳۰٪
 - a. ارائه مصاحبه تحلیل شده و کدگذاری شده در پورت فولیو
 - b. ارائه نقد پایان نامه (حداقل یک پایان نامه) یا مقاله در پورت فولیو
- (۳) ارائه گزارش پژوهش کیفی (در قالب مقاله یا گزارش نهایی) ۴۰٪
- (۴) آزمون نهایی ۲۰٪

تعهدات دانشجویان در قبال درس:

از آنجا که مطالب کلاس توسط تیمی از اساتید برگزار می گردد، هماهنگی در ارائه مطالب و توالی کلاس ها از اهمیت زیادی برخوردار است. لذا ضروری است که دانشجویان:

- در تمامی کلاس ها حضور داشته باشند.
- در بحث های کلاسی مشارکت فعال داشته باشند.
- در مورد موضوع هر جلسه بر اساس منابع مشخص شده مطالعه کافی داشته باشند و حتما با مطالعه قبلی در کلاس حاضر شوند.
- تکالیف مشخص شده را در طول ترم انجام داده و پیش از پایان ترم ارائه نمایند (به جز پروپوزال)
- در مورد تهیه پورت فولیو جدی باشند و قبل از پایان ترم آن را ارائه نمایند.
-

جدول زمان بندی ارائه درس روش های تحقیق کیفی ویژه دانشجویان دکتری آموزش پزشکی - نیم سال دوم سال تحصیلی ۹۸-۹۹				
تعداد واحد: ۲ واحد عملی		شماره درس: ۹۸۰۶۰۸		مسئول درس: دکتر نیکو یمانی
زمان ارائه: دو شنبه ۱۰-۱۲		تعداد دانشجویان: ۳ نفر		مکان: EDC کلاس ۲۰۲
ردیف	موضوع درس	تاریخ ارائه	نام استاد مسئول ارائه	استاد همکار
۱	مقدمه و معرفی درس، بیان اهداف و انتظارات	۹۸/۱۱/۱۴	دکتر یمانی	
۲	کلیات و انواع روش های تحقیق کیفی	۹۸/۱۱/۲۱	دکتر یمانی	
۳	فلسفه تحقیق کیفی	۹۸/۱۱/۲۸	دکتر کشتی آرای	
۴	پدیدار شناسی (فلسفه - تاریخچه)	۹۸/۱۲/۵	دکتر کشتی آرای	
۵	پدیدار شناسی	۹۸/۱۲/۱۲	دکتر کشتی آرای	
۶	پدیدار شناسی با تأکید بر روش تحلیل داده ها	۹۸/۱۲/۱۹	دکتر کشتی آرای	
۷	گراند تئوری	۹۹/۱/۱۸	دکتر طالقانی	
۸	گراند تئوری	۹۹/۱/۲۵	دکتر طالقانی	
۹	تحلیل و نقد مقالات گراند تئوری	۹۹/۲/۱	دکتر طالقانی	
۱۰	اتنو گرافی	۹۹/۲/۸	دکتر کیوان آرا	
۱۱	اتنو گرافی - نقد و بررسی مطالعات اتنوگرافی	۹۹/۲/۱۵	دکتر کیوان آرا	
۱۲	تحلیل چارچوبی در تحقیقات کاربردی سیاستگذاری	۹۹/۲/۲۲	دکتر ایرج پور	
۱۳	مطالعات موردی	۹۹/۲/۲۹	دکتر یزدان نیک	
۱۴	مطالعات موردی	۹۹/۳/۱۲	دکتر یزدان نیک	
۱۵	اقدام پژوهی	۹۹/۳/۱۹	دکتر یمانی	
۱۶	اقدام پژوهی	۹۹/۳/۲۶	دکتر یمانی	
۱۷	جمع بندی و نقد جلسات	۹۹/۴/۲	دکتر یمانی	

•

جدول زمان بندی ارائه درس فنون گردآوری و تحلیل داده ها در تحقیقات کیفی ویژه دانشجویان دکتری آموزش پزشکی - نیم سال دوم سال تحصیلی ۹۸-۹۹				
تعداد واحد: ۲ واحد عملی		شماره درس: ۹۸۰۶۲۶		زمان ارائه: چهارشنبه ۱۰-۱۲
مسئول درس: دکتر نیکو یمانی		تعداد دانشجویان: ۳ نفر		مکان: EDC کلاس ۲۰۲
	موضوع درس	تاریخ ارائه	نام استاد مسئول ارائه	استاد همکار
۱	روش های نمونه گیری در تحقیقات کیفی	۹۸/۱۱/۱۶	دکتر کهن	
۲	روش های جمع آوری اطلاعات: مصاحبه	۹۸/۱۱/۲۳	دکتر کهن	
۳	روش های جمع آوری اطلاعات: مصاحبه	۹۸/۱۱/۳۰	دکتر کهن	
۴	روش های جمع آوری اطلاعات: مشاهده	۹۸/۱۲/۷	دکتر یمانی	
۵	تعیین صحت داده ها در پژوهش های کیفی	۹۸/۱۲/۱۴	دکتر یمانی	
۶	اخلاق در پژوهش های کیفی	۹۸/۱۲/۲۱	دکتر کهن	
۷	تحلیل محتوا	۹۹/۱/۲۰	دکتر کهن	
۸	تحلیل محتوا	۹۹/۱/۲۷	دکتر کهن	
۹	مطالعات تاریخی	۹۹/۲/۳	دکتر کهن	
۱۰	تحقیقات کیفی از نوع توصیفی-اکتشافی	۹۹/۲/۱۰	دکتر بهرامی	
۱۱	مطالعات ترکیبی mixed methods	۹۹/۲/۱۷	دکتر بهرامی	
۱۲	تحلیل گفتمان	۹۹/۲/۲۴	دکتر یزدان نیک	
۱۳	تحلیل گفتمان	۹۹/۲/۳۱	دکتر یزدان نیک	
۱۴	نرم افزار تحلیل داده های کیفی	۹۹/۳/۸	دکتر نجیمی	
۱۵	نرم افزار تحلیل داده های کیفی	۹۹/۳/۲۱	دکتر نجیمی	
۱۶	نرم افزار تحلیل داده های کیفی	۹۹/۴/۴	دکتر نجیمی	
۱۷	جمع بندی و ارائه پورت فولیو	۹۹/۴/۱۱	دکتر یمانی	

منابع:

در این قسمت منابع درس معرفی می گردند. این منابع اکثرا برای مطالعه بیشتر دانشجویان توصیه شده اند، و احتمال دارد استاد هر مبحث نیز منابع دیگری خاص آن مبحث معرفی نماید.

مقالات در حوزه مطالعات کیفی به ویژه مطالعات کیفی در آموزش پزشکی

Patton, M.Q (2002) Qualitative Research and Evaluation Methods, 3rd ed. London, Sage

- Denzin, N. K. Lincoln, Y.S (2005).Qualitative research. 3rd ed. London: sage co.
- Denzin, N.K. Lincoln, Y.S (2008). Strategies of qualitative inquiry. London: sage co.
- Burns, N. Grove, S.K (2009). The practice of nursing research. Appraisal, synthesis and Generation of evidence. St. Louis: Saunders co.
- Charmaz, K (2006). Constracting Grounded theory: A practical Guide through qualitative analysis. London: Sage co.
- Creswell JW (2003) Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches. London: Sage Co
- Flick, V (2006). An introduction to qualitative research. Third ed. London: sage co.
- Munhall, P.L(2010). Nursing research: A qualitative perspective. Fourth ed. London: Jones and Bartlett co.
- Silverman D (2000) Doing Qualitative Research. A Practical Handbook Philadelphia: Sage Co.
- Silverman D.(2001). Interpreting Qualitative Data. Methods For Analysing Talk, Text and Interaction. London: Sage Co.
- Strauss A., Corbin J. (2007). Basics of Qualitative Research: Techniqueand Procedure for Developing Grounded Theory. London: Sage Co
- Streubert, H. Carpenter, D. R (2011). Qualitative research in nursing Philadelphia: Lippincott co.
- Tashakori A., Teddlie CH. (2003). Handbook of mixed methods in social behavioral research. London: Sage Co
- Teddlie, Ch. Tashakkori, A(2009). Foundations of mixed methods Research. London: Sage co.

اووه فلیک (۱۳۸۸)، درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، نشر نی.

هومن، حیدرعلی (۱۳۸۵)، راهنمای عملی پژوهش کیفی، انتشارات سمت.

پروژه ها:

خانم منتظری: دانشجویان دکتری آموزش پزشکی از آموزش مجازی در دوران اپیدمی کرونا(دروس تئوری)/ آقای نیلفروش
خانم زنگویی: